

## **Nr 207.**

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; given Stockholms slott den 8 april 1953.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt
- 2) lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

## **GUSTAF ADOLF.**

*Herman Zetterberg.*

---

### **Propositionens huvudsakliga innehåll.**

De för framställningen av och forskningen angående atomenergi betydelsefulla metallerna beryllium och torium föreslås bli underkastade liknande kontroll som den, vilken redan gäller i fråga om uran.

---

## Förslag

till

## Lag

om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 9 kap. lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.<sup>1</sup> skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

## 9 KAP.

Om fyndigheter av uranhaltigt mineral.

Om fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m.

## 63 §.

Rättighet att för utvinnande av uran eller någon av dess föreningar eftersöka och bearbeta fyndighet av uranhaltigt mineral är beroende på koncession, som meddelas av Konungen. Koncession må begränsas att avse endast rätt till fyndighetens undersökning.

Rättighet att för utvinnande av uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår, eftersöka och bearbeta fyndighet av uranhaltigt, toriumhaltigt eller berylliumhaltigt mineral är beroende på koncession, som meddelas av Konungen. Koncession må begränsas att avse endast rätt till fyndighetens undersökning.

Vad i första stycket stadgats utgöra icke hinder mot att endast för erhållande av prov ur fyndighet av uranhaltigt mineral för analys verkställa borrhning eller sprängning eller upptaga provgroppar eller vidtaga andra liknande åtgärder.

Vad i första stycket stadgats utgöra icke hinder mot att endast för erhållande av prov ur fyndighet av uranhaltigt, toriumhaltigt eller berylliumhaltigt mineral för analys verkställa borrhning eller sprängning eller upptaga provgroppar eller vidtaga andra liknande åtgärder.

Koncession må — — — — — därtill äro.

## 64 §.

Vad i 2—5, 7—9, 11—21, 32—40, 42—44 och 48 §§, 56 § andra och tredje styckena samt 58 och 60—62

Vad i 2—5, 7—9, 11—21, 32—40, 42—44 och 48 §§, 56 § andra och tredje styckena samt 58 och 60—62

<sup>1</sup> Senaste lydelse, se beträffande lagens överskrift SFS 1933:180, överskriften till 9 kap. 1945: 811, 63 och 64 §§ 1950: 197, 65 och 66 §§ 1945: 811 samt 67—69 §§ 1950: 197.

*(Gällande lydelse.)*

§§ är stadgat angående fyndigheter, som där avses, skall, med de avvikelser som föranledas av bestämmelserna i detta kap., äga motsvarande tillämpning i fråga om fyndigheter av uranhaltigt mineral.

Avser koncession endast rätt till fyndighetens undersökning eller innehar sökanden förut beträffande området i fråga koncession, som avses i 1—5, 6, 7 eller 8 kap., eller har området anvisats sökanden såsom utmål för gruva, må koncession, som avses i detta kap., meddelas utan iakttagande av vad i 2—4 §§ sägs.

Konungen äge — — — — — äga tillämpning.

I fall — — — — — 60 § sägs.

Bestämmelserna i — — — uranhaltigt mineral.

*(Föreslagen lydelse.)*

§§ är stadgat angående fyndigheter, som där avses, skall, med de avvikelser som föranledas av bestämmelserna i detta kap., äga motsvarande tillämpning i fråga om fyndigheter av uranhaltigt, toriumhaltigt eller berylliumhaltigt mineral, dock att vad beträffar fyndigheter av sistnämnda båda slag i stället för vad i 58 § är stadgat bestämmelserna i 10 § skola äga tillämpning.

Avser koncession endast rätt till fyndighetens undersökning eller innehar sökanden förut beträffande området i fråga koncession avseende eftersökande och bearbetande av fyndighet, som i denna lag sägs, eller har området anvisats sökanden såsom utmål för gruva, må koncession, som avses i detta kap., meddelas utan iakttagande av vad i 2—4 §§ sägs.

## 65 §.

Vad förut i denna lag stadgas om rätt för koncessionsinnehavare att tillgodogöra sig mineraliska ämnen, som icke avses med koncessionen, skall icke gälla uran eller uranförening.

Vad förut i denna lag stadgas om rätt för koncessionsinnehavare att tillgodogöra sig mineraliska ämnen, som icke avses med koncessionen, skall icke gälla uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår.

## 66 §.

Uran eller uranförening må ej utan Konungens tillstånd bearbetas för tekniskt eller vetenskapligt bruk.

Uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår, må ej utan Konungens tillstånd bearbetas för tekniskt eller vetenskapligt bruk.

Tillstånd må — — — — — därtill äro.

(Gällande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

## 67 §.

Uran, uranförening, uranhaltigt mineral eller ämne, som framställts av uran, *må ej föras ur riket med mindre Konungen meddelat tillstånd därtill; och må sådant tillstånd meddelas allenast under förutsättning att annat med hänsyn till användningen jämförbart material införes till riket i stället för vad som utföres eller, då fråga är om uranhaltigt mineral, att uran eller uranförening förekommer i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kan äga rum.*

*Ej må utan Konungens tillstånd ur riket föras*

a) uran, uranförening, uranhaltigt mineral eller ämne, som framställts av uran,

b) torium, toriumförening, toriumhaltigt mineral eller ämne, som framställts av torium,

c) beryllium, berylliumförening, berylliumhaltigt mineral eller ämne, som framställts av beryllium,

d) vara, i vilken torium eller beryllium ingår.

*Beträffande material, som i första stycket under a) och b) avses, må tillstånd till utförelse meddelas allenast under förutsättning att annat med hänsyn till användningen jämförbart material införes till riket i stället för vad som utföres eller, då fråga är om uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral, att uran eller torium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår, förekommer i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kan äga rum.*

## 68 §.

Den som, i annat fall än i 63 § andra stycket sägs, utan koncession för ändamål, som avses i 63 § första stycket, eftersöker eller bearbetar fyndighet av uranhaltigt mineral eller utan tillstånd bearbetar uran eller uranförening så som i 66 § sägs, straffes högst med straffarbete i två år.

Den som, i annat fall än i 63 § andra stycket sägs, utan koncession för ändamål, som avses i 63 § första stycket, eftersöker eller bearbetar fyndighet av uranhaltigt, toriumhaltigt eller berylliumhaltigt mineral eller utan tillstånd bearbetar uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår, så som i 66 § sägs, straffes högst med straffarbete i två år.

Samma lag vare, där någon i strid mot 67 § ur riket utför eller söker utföra uran eller annat ämne, som där sägs.

Samma lag vare, där någon i strid mot 67 § första stycket ur riket utför eller söker utföra material eller vara, som där sägs.

*(Gällande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

## 69 §.

Uran eller uranförening som, i annat fall än i 63 § andra stycket sägs, utvunnits utan koncession, tillfaller kronan.

Har någon brutit mot vad i 66 § stadgas, är vad som därvid framställts så ock förråd av *uran, uranförening eller uranhaltigt mineral*, som han innehar, förverkat till kronan.

Uran eller annat ämne, som någon i strid mot 67 § utfört eller sökt utföra ur riket, vare ock förverkat till kronan.

Uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår, som, i annat fall än i 63 § andra stycket sägs, utvunnits utan koncession, tillfaller kronan.

Har någon brutit mot vad i 66 § stadgas, är vad som därvid framställts så ock förråd av *den ifrågasvarande metallen, av förening av metallen eller av mineral med halt av metallen*, som han innehar, förverkat till kronan.

Det som någon i strid mot 67 § första stycket utfört eller sökt utföra ur riket vare ock förverkat till kronan.

---

*Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954, men redan dessförinnan må meddelas beslut om koncession och tillstånd, som avses i de nya bestämmelserna.*

---

**F ö r s l a g**  
till  
**L a g**  
om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Härigenom förordnas, att 52 § gruvlagen den 3 juni 1938 samt punkt 7 övergångsbestämmelserna till samma lag<sup>1</sup> skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse.)*

*(Föreslagen lydelse.)*

52 §.

Gruvinnehavaren må — — — inmutningsbara mineralen.

Av de — — — — — efter tillsägelse.

Uppstår tvist — — — slutligen bestämt.

Vad i denna paragraf stadgas om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke gälla uran eller uranförening.

Vad i denna paragraf stadgas om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke gälla uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår.

7. Vad enligt äldre författning gäller med avseende å rätt för inmutaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke äga tillämpning å uran eller uranförening.

7. Vad enligt äldre författning gäller med avseende å rätt för inmutaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen skall icke äga tillämpning å uran, torium eller beryllium eller förening, vari någon av dessa metaller ingår.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

<sup>1</sup> Senaste lydelse av 52 § och övergångsbestämmelserna, se SFS 1952:148.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 mars 1953.*

**N ä r v a r a n d e:**

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HEDLUND, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.* samt anför därvid följande.

Sedan år 1945 innehåller 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. bestämmelser angående utvinningen och användningen av det för framställning av atomenergi betydelsefulla ämnet uran. I skrivelse den 29 november 1952 har atomkommittén och aktiebolaget atomenergi hemställt, att i lagstiftningen måtte upptagas liknande bestämmelser om metallerna beryllium och torium. Över skrivelsen har, efter remiss, utlåtanden avgivits av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. Jag anhåller att nu få upptaga detta ärende till behandling.

**I. Gällande bestämmelser om fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m.**

Enligt 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. fordras koncession av Kungl. Maj:t för rättighet att eftersöka och bearbeta vissa fyndigheter. Lagen avsåg ursprungligen endast stenkolsfyndigheter (1—5 kap.) men genom senare vid skilda tillfällen införda tillägg till lagen har den erhållit tillämplighet jämväl å saltfyndigheter (6 kap.), olje- och gasfyndigheter (7 kap.), alunskifferfyndigheter (8 kap.) samt fyndigheter av uranhaltigt mineral (9 kap.). Koncession innebär i princip, att koncessionsinnehavaren erhåller uteslutande rätt att inom det område koncessionen omfattar eftersöka, bearbeta och tillgodogöra sig fyndigheten i fråga. I stort sett gäller likartade regler för de olika slagen av fyndigheter.

Lagens 9 kap., som omfattar 63—69 §§, tillkom genom lag den 21 december 1945 och har undergått vissa jämkningar 1947 och 1950.

I 63 § första stycket återfinnes det grundläggande stadgandet, att rättighet att för utvinnande av uran eller någon av dess föreningar eftersöka och

bearbeta fyndighet av uranhaltigt mineral är beroende av koncession, som meddelas av Kungl. Maj:t. Koncession må begränsas att avse endast rätt till fyndighetens undersökning. Från bestämmelserna i första stycket meddelas i andra stycket ett undantagsstadgande av innebörd, att borring, sprängning, upptagande av provgropar och vidtagande av andra liknande åtgärder får ske utan koncession, därest åtgärderna avser att erhålla prov ur fyndighet av uranhaltigt mineral för analys. Tredje stycket stadgar, att koncession må av Kungl. Maj:t återkallas när skäl därtill är.

I 64 § har skett hänvisning till åtskilliga för andra slag av fyndigheter än sådana av uranhaltigt mineral gällande stadganden i lagen. Därjämte har meddelats vissa bestämmelser som innebär avvikelser från de stadganden, till vilka sålunda hänvisats. Härigenom regleras bl. a. frågorna om förfarandet i koncessionsärende, om konkurrens mellan flera sökande, om ersättning till jordägare, om konkurrens med inmutning, om frånträdande av koncession och om återställande av inlöst mark till jordägaren.

Något närmare torde böra redogöras för vissa av de rättsregler som gällor på grund av 64 §. Sålunda skall — enligt 2—4 §§ till vilka 64 § hänvisar — ansökning om koncession göras hos länsstyrelsen, som skall på visst sätt kungöra ansökningen. Inom tid, som angives i lagen, äger den som anser sin rätt vara av frågan beroende, hos länsstyrelsen anföra vad han till bevarande av sin rätt aktar nödigt. Sedan bergmästaren i orten avgivit yttrande, skall länsstyrelsen insända handlingarna jämte eget utlåtande till Kungl. Maj:t, som prövar om koncession skall beviljas. I vissa fall — bl. a. då koncession avser endast rätt till fyndighetens undersökning — må enligt 64 § andra stycket koncession meddelas utan iakttagande av vad i 2—4 §§ sägs.

Bland hänvisningarna i 64 § torde vidare särskilt böra uppmärksammas hänvisningarna till 56 § andra stycket och 58 §, vilka lagrum återfinnes i 8 kap. om alunskifferfyndigheter. Enligt 56 § andra stycket skall vid koncession fogas de föreskrifter, som finns påkallade för att förebygga att annat industriföretag hindras i sin utveckling eller som eljest finns erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt. Genom hänvisningen till 58 § regleras den närmare omfattningen av den rätt koncessionen medför. I 58 § stadgas det sålunda — utom att den, som erhållit koncession, äger utslutande rätt att, med de inskränkningar och villkor lagen innehåller, inom det område koncessionen omfattar, för utvinnande av olja eftersöka samt bearbeta och tillgodogöra sig därstädes befintlig alunskifferfyndighet — att koncessionsinnehavare må tillgodogöra sig kalksten och andra mineraliska ämnen, som måste brytas för tillgodogörande av skiffern eller som eljest förekommer i sådant samband med denna att de ej kan tillgodogöras för sig.

I anslutning till sistnämnda stadgande torde ock böra nämnas, att 10 § — vilken närmare anger den rätt koncession avseende stenkolsfyndighet innebär och till vilken hänvisning ej skett i 9 kap. — bl. a. innehåller det stadgandet, att koncessionsinnehavaren må bryta, utöver stenkolsfyndighe-



ter och eldfasta leror, på djupet anträffade mineraliska ämnen inom området för koncessionen, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande. Koncessionsinnehavaren äger under vissa förutsättningar använda och behålla dessa ämnen. I 65 § göres emellertid det undantaget, att rätten att tillgodogöra sig mineraliska ämnen icke skall gälla uran eller uranförening. I detta sammanhang bör också erinras om att 52 § första stycket gruvlagen stadgar, att gruvinnehavare må inom utmål bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen i den mån sådant erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen, men att enligt lagrummets sista stycke undantag härifrån gjorts för uran och uranförening. En motsvarande undantagsregel med avseende å äldre gruvor återfinnes under punkt 7 i övergångsbestämmelserna till gruvlagen.

I 9 kap. i 1886 års lag har vidare upptagits bestämmelser som reglerar användningen av uran. Sålunda stadgas i 66 §, att uran eller uranförening ej må utan Kungl. Maj:ts tillstånd bearbetas för tekniskt eller vetenskapligt bruk. Även frågan om export är reglerad. I 67 § föreskrives nämligen, att uran, uranförening, uranhaltigt mineral eller ämne, som framställts av uran, ej må föras ur riket med mindre Kungl. Maj:t meddelat tillstånd därtill. Sådant tillstånd må meddelas allenast under förutsättning att annat med hänsyn till användningen jämförbart material införes till riket i stället för vad som utföres eller, då fråga är om uranhaltigt mineral, att uran eller uranförening förekommer i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kan äga rum.

Slutligen innehåller 68 § bestämmelser om straff för eftersökande och bearbetande av fyndighet av uranhaltigt mineral utan koncession, för bearbetande utan tillstånd av uran eller uranförening samt för utförsel eller försök till utförsel utan tillstånd av uran m. m. I 69 § har upptagits regler om förverkande i vissa fall m. m.

## II. Atomkommittén och aktiebolaget atomenergi.

I skrivelsen den 29 november 1952 har atomkommittén och aktiebolaget atomenergi framhållit, att den utveckling, som på atomenergiens område ägt rum under de senaste åren, gjorde det påkallat att lagstiftningen angående uran utsträcktes att omfatta även beryllium. Därjämte ifrågasattes, huruvida det icke vore lämpligt att samtidigt göra lagstiftningen tillämplig även på torium. Framställning av atomenergi vore ett allmänt intresse av den betydelse, att det otvivelaktigt motiverade koncessionsrätt för tillgodoseende av behovet av erforderliga mineral för detta ändamål.

Angående ämnena beryllium och torium samt deras betydelse för atomenergiframställningen har i skrivelsen framhållits, att beryllium vore ett grundämne, som hade sådan egenskap att det kunde ersätta tungt vatten. Torium vore ett grundämne av liknande natur som uran. Forskningsarbetet

vore för närvarande bl. a. inriktat på att få fram en metod, varigenom torium kunde omvandlas på sådant sätt att atombränsle erhöles. Bolaget hade därför i sin verksamhet för utforskande och framställning av atomenergi ett avsevärt behov av beryllium och torium. Betydelsen av beryllium och torium för framställning av atomenergi hade också kommit till uttryck i ett flertal utländska lagar rörande atomenergien. De ämnen, som i sådan utländsk lagstiftning angivits, vore genomgående uran och torium men därjämte hade upptagits även andra ämnen, bl. a. beryllium.

Beryllium förekomme vanligast tillsammans med aluminium och kisel i ett aluminiumsilikat kallat beryll, som innehölle omkring 5,3 procent beryllium. Beryll förefunnes i viss utsträckning i fyndigheter av kvarts eller fältspat. Under sin prospekteringsverksamhet hade bolaget på ett tjugotal ställen funnit indikationer på beryllium, och man hade anledning förmoda att ytterligare fynd komme att göras. I några fall förekomme beryllium i sådan utsträckning att det kunde tillgodogöras. Så vore fallet vid några kvarts- eller fältspatstäckter, där brytning av sistnämnda ämnen försigginge i industriell drift. Beryllet förekomme där i körtlar på olika ställen i kvarts- och fältspatfyndigheterna, ofta i utkanten tillsammans med glimmer. Beryllet avskildes i samband med skrädningen och frånskiljandet skedde på enkel mekanisk väg. Hittills hade beryllet vanligen fått gå med bland avfallet, men beryllet betingade nu sådant pris, att det vore ekonomiskt lönande att frånskilja det. Med nuvarande lagstiftning funnes ej hinder mot att beryllet såldes tillsammans med kvarts eller fältspat. Beryll vore visserligen underkastat exportreglering enligt kungörelsen den 9 juni 1950 angående allmänt exportförbud, men i verkligheten kontrollerades ej, att vid export av exempelvis kvarts eller fältspat beryllium ej inginge i exportvaran.

Nämnvärda fynd av torium hade ännu ej gjorts inom riket.

Beryllium och torium användes i viss utsträckning för andra ändamål än för framställning av atomenergi. Sålunda importerade ett par företag toriumnitrat för glödstrumpor. Beryllium hade sin största användning i form av legeringen berylliumkoppar och i vissa lättmetallegeringar. Dessutom användes importerade berylliumsalter för lysämnesrör.

I skrivelsen har vidare framhållits, att förekomsten av beryllium vore så sparsam, att alla fynd därav borde reserveras för atomenergiframställning. Skulle några toriumfynd av betydelse göras, borde också dessa otvivelaktigt reserveras för bolagets verksamhet. Det vore bolaget som genom sin prospekteringsverksamhet skaffade kännedom om de fyndigheter som funnes. Ett aktuellt behov föreläge av att bolaget kunde erhålla skydd för sina fynd av beryllium och att bolaget kunde få lagliga rättigheter att taga ut beryll ur fyndigheter, som innehölle detta ämne. Med hänsyn härtill borde bestämmelserna om fyndigheter av uranhaltigt mineral i 9 kap. i 1886 års lag göras tillämpliga även på beryllium och torium.

I fråga om det närmare utformandet av erforderliga jämkningar i 9 kap. i 1886 års lag har i skrivelsen anförts, att koncessionsbestämmelserna borde omfatta beryllium och torium i vilken form eller sammansättning de än

förekomme. Den i 56 § andra stycket upptagna bestämmelsen, att vid koncession skulle fogas de föreskrifter, som funnes påkallade för att förebygga att annat industriellt företag hindrades i sin utveckling eller som eljest funnes erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt, gäve möjlighet att reglera förhållandet mellan koncessionssökande å exempelvis beryllium och redan existerande företag för utvinnande av andra produkter, vari beryllium funnes. Med hänsyn till att företag, som bearbetade fyndigheter där beryllium förekomme utan att det tillgodogjordes, ej skulle bli skyldiga att söka koncession på sina fyndigheter, såvida de ej skulle utnyttja beryllium, borde koncession endast fordras för bearbetande för tillgodogörande av beryllium eller torium.

Rättigheten enligt 63 § första stycket och 64 § andra stycket att med ett förenklat förfarande söka koncession endast för rätt till undersökning av fyndighet vore lämplig i fall av nu ifrågavarande slag. Samma vore förhållandet med bestämmelsen i 63 § andra stycket, att koncession ej erfordrades för att, i syfte endast att erhålla prov för analys, verkställa borrning eller sprängning eller upptaga provgröpar eller vidtaga andra liknande åtgärder, samt bestämmelsen i 63 § tredje stycket, att koncession finge av Kungl. Maj:t återkallas när skäl därtill vore.

Bestämmelsen i 65 §, att vad förut i stenkolslagen stadgats om rätt för koncessionsinnehavare att tillgodogöra sig mineraliska ämnen som icke avsåges med koncessionen icke gällde uran eller uranförening, borde vara tillämplig även i fråga om beryllium. I samband härmed borde ändring ske i 52 § sista stycket gruvlagen och punkt 7 övergångsbestämmelserna till gruvlagen, så att motsvarande inskränkning skedde i gruvinnehavares rätt. En sådan ändring borde omfatta såväl beryllium som torium.

De undantag från förbudet i 66 §, som krävdes med hänsyn till att beryllium användes för vissa tekniska ändamål och till att man hade att räkna med vissa preparat för vetenskapligt bruk, borde göras genom att Kungl. Maj:t meddelade generella tillstånd. En rationell gränsdragning i lagen vore nämligen svår att åstadkomma. I nuvarande situation torde generellt tillstånd böra lämnas för användning av vad som importerades för tekniskt eller vetenskapligt bruk. Vad nu sagts borde gälla även i fråga om torium.

Bestämmelserna om utförsel förbud i 67 § syntes vara onödigt stränga då fråga vore om beryllium. Det vore tillräckligt, att rätten till export gjordes beroende av tillstånd av Kungl. Maj:t utan villkor om ekvivalent import. Exportförbudet torde böra avse beryllium, föreningar, vari detta ämne inginge, samt ämne, som framställts av beryllium, och undantag borde göras för fall, där beryllium förekomme i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kunde ske. Exportförbudet beträffande torium syntes böra konstrueras på samma sätt som exportförbudet för uran och borde avse torium, föreningar, vari detta ämne inginge, samt ämne, som framställts av torium. De industrier, som för särskilda ändamål använde beryllium eller torium, borde tydligen ha rätt att exportera sina produkter, vari beryllium eller torium inginge. Det finge anses, att beryllium och torium inginge i dessa produkter

i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kunde äga rum. Skulle det anses att så ej vore fallet med beryllium i lysämnesrör eller andra produkter vari beryllium inginge, torde Kungl. Maj:t böra meddela generellt tillstånd till export av sådana produkter. Eljest borde rätten till export av beryllium och torium, därest sådan överhuvud skulle komma i fråga, vara förbehållen bolaget eller annat företag, som i framtiden kunde komma att intaga en motsvarande ställning på förevarande område.

I övrigt borde bestämmelserna i 9 kap. utan vidare göras tillämpliga även på de ämnen varom nu vore fråga. I anslutning härtill må nämnas, att i skrivelsen erinrats om första lagutskottets uttalande vid 1945 års riksdag, att straff enligt 68 § för överträdelse av förbudet att utföra uranhaltigt mineral icke borde drabba den som saknade anledning antaga, att mineralet vore uranhaltigt eller att uranhalten vore högre än vad som angivits i ett generellt tillstånd. Detta uttalande borde äga giltighet även beträffande nu förevarande mineral.

### III. Yttrandena.

Över atomkommitténs och aktiebolaget atomenergis skrivelse har yttranden efter remiss avgivits av kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, Sveriges geologiska undersökning, tekniska högskolans i Stockholm lärarkollegium och statens handels- och industrikommission. Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat av ämbetsverket inhämtade yttranden från samtliga bergmästare, Sveriges industriförbund, svenska gruvföreningen och Sveriges stenindustriförbund.

Samtliga remissinstanser har i princip tillstyrkt lagstiftningsåtgärder i syfte att säkerställa kontrollen över beryllium och torium.

Förslaget att upptaga bestämmelser härom i 1886 års lag om stenkolsfyndigheter m. m. har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *två bergmästare, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, Sveriges geologiska undersökning, statens handels- och industrikommission* samt *Sveriges stenindustriförbund*. Övriga remissinstanser däremot har avstyrkt att bestämmelserna erhöles sin plats i 1886 års lag eller ifrågasatt lämpligheten härav. Flertalet av sistnämnda myndigheter och organisationer har förordat, att bestämmelser om mineraler av betydelse för framställning av atomenergi upptoges i en särskild lag.

Angående förekomsten av beryllium har *svenska gruvföreningen* anført, att beryllium finnes ej blott i kvarts- och fältspatförekomster utan även i pegmatitgångar genomgående malmförekomster, å vilka gruvlagens bestämmelser vore tillämpliga.

*Sveriges geologiska undersökning* har framhållit, att beryllium i mineralet beryll förekomme i vissa kvarts- och fältspatfyndigheter, vilka ur geologisk synpunkt borde betecknas som pegmatitförekomster. Pegmatit vore ett slags grovkristallinisk granit, som brukade uppträda såsom gångar eller

körtlar i den kristalliniska berggrunden. Fyndigheterna utnyttjades väsentligen för utvinnande av fältspat och i mindre utsträckning av kvarts. Undersökningen har vidare uttalat, att beryllium- och toriumförekomsterna principiellt vore av vitt skilda slag i jämförelse med våra huvudsakliga uranförekomster, som utgjordes av alunskiffer.

Om användningen av beryllium och torium för annat ändamål än framställning av atomenergi har *statens handels- och industrikommission* anfört, att den rena metallen beryllium användes som fönster i röntgenrör. Vidare användes metallen till elektroder för neonljus. I högeldfasta rör och deglar finnes beryllium i form av oxid. Beryllium förekomme i form av legeringar till nickel. En del stålsorter legerades med upp till en procent beryllium, t. ex. invarstål och vissa slag av rostfritt stål. Torium användes för kommersiellt bruk såsom metall i volframtråd, som brukades bland annat i vanliga metalltrådslampor. Denna tråd kunde innehålla någon promille torium. Vidare förekomme torium i form av oxid i aktiveringsmassor på volframtråd för kvartslampor och dylikt. Toriumoxiden i dessa massor uppginge till 15—20 %. Tillverkare anskaffade metallen i form av toriumnitrat, som utglödgades till toriumoxid. Torium finnes även i en del fluorescerande lysämnen för ultravioletta lampor, där den inginge med någon procent av lysämnets vikt. Vissa högeldfasta rör och deglar, s. k. fused thoria, innehölle likaledes toriumoxid.

*Svenska gruvföreningen* har, såsom i det föregående antytts, funnit att erforderliga bestämmelser angående mineral, som användes för framställning av atomenergi, borde upptagas i en särskild lag. Till stöd härför har föreningen anfört, att lagen om stenkolsfyndigheter m. m. i huvudsak fått sin utformning redan 1886 och avsetts för de speciella förhållanden både gruvtekniskt och bebyggelsemässigt som rådde inom den stenkolsförande formationen i nordvästra Skåne. Lagen vore icke ägnad att genom påbyggnad få omfatta vitt skilda slag av naturförekomster på sätt som tyvärr redan blivit fallet och som nu föresloges bli ytterligare utvidgat. Genom dessa förekomsters synnerligen olika sätt att uppträda i naturen måste en utvidgning av 1886 års lag medföra svårigheter vid lösandet av intressekonflikter, enär lagens utformning icke skett med tanke på annat än rena stenkolsförekomster. Den situationen kunde då lätt uppstå att företag, som fått koncession på t. ex. beryllium, funne det nödvändigt att begära sådana ändringar i lagen, som komme att inverka direkt oförmånligt för koncessionsinnehavare, vilka bearbetade andra mineral. Föreningen ifrågasatte huruvida den begärda lagstiftningen vore så brådskande att den ej kunde anstå till dess en särskild lag angående uran, beryllium och torium hunnit utarbetas och om icke atomkommitténs och aktiebolaget atomenergis intressen kunde tillgodoses genom frivilliga överenskommelser intill dess en sådan lag kommit till stånd.

*Sveriges industriförbund*, som tagit del av svenska gruvföreningens yttrande, har förklarar, att förbundet anslöte sig till detta.

Vidare har *bergmästaren i norra distriktet* uttalat, att uran-, torium- och

berylliummineralen icke förekomme så samlade att de kunde ekonomiskt tillgodogöras på annat sätt än som biprodukter vid oljeutvinning ur skiffer samt vid brytning av kvarts och fältspat. Då självständiga koncessioner i 1886 års lags mening knappast torde bli aktuella, vore anknytningen till denna lag föga motiverad. Ett visst motiv funnes visserligen så länge bestämmelserna endast avsåge uran, som huvudsakligen förekomme i oljeskiffer, men detta skäl bortföle i och med att lagstiftningen utvidgades till att omfatta även torium och beryllium. Lagstiftningen rörande uran och de övriga föreslagna ämnena vore i första hand en förbudslagstiftning, som icke gällde endast fyndigheter innehållande dessa ämnen utan även avfall från tidigare brytning samt bearbetning för tekniskt eller vetenskapligt bruk och export. De tillstånd, som Kungl. Maj:t ägde meddela, bleve i regel av annan natur än stenkolskoncessioner. Detta frånginge bl. a. av de i 9 kap. stenkolslagen intagna, endast för uranföreningar gällande bestämmelserna, som enligt föreliggande förslag komme att ytterligare utökas med 1886 års lag ovidkommande föreskrifter. Det syntes därför vara lämpligt att ersätta detta kapitel med en särskild lag innehållande samtliga bestämmelser rörande »atommineralen» och därav framställda ämnen.

*Bergmästaren i västra distriktet* har framhållit, att något bärande skäl ej presterats för att göra rätten att bryta och bearbeta beryllfynd beroende av koncession och därmed i realiteten förbehållen för aktiebolaget atomenergi. Bergmästaren funne för sin del, att beryllens förekomstsätt som gångmineral i samband med kvarts och fältspat liksom även dess användning inom andra verksamhetsområden gjorde det olämpligt att infoga stadganden om beryll i 1886 års lag. Bestämmelserna i den föreslagna koncessionslagen skulle i så stor utsträckning bli beroende av Kungl. Maj:ts i varje särskilt fall meddelade föreskrifter, att ingen på förhand i rimlig utsträckning skulle kunna förutse dessas räckvidd. En så konstruerad lag vore förkastlig. Bergmästaren förordade i stället, att berylliummalm gjordes inmutningsbar och att bestämmelser därom intoges i gruvlagen. Bearbetande för tillgodogörande av beryllium föresloges vara tillåten för vem som helst inom gruvlagens ram. Kronans möjligheter att inom andra än sina egna inmutningar på beryllium erhålla upplysningar, bedriva undersökningar och inverka på brytningen tillgodosåges i tillräcklig grad av bestämmelserna i 5 kap. 46 § och 47 § tredje stycket gruvlagen. För att tillgodose aktiebolaget atomenergis legitima behov av beryllium torde vidare stadgandena angående allmänt exportförbud vara tillräckliga. Genom införande av inmutningsrätt för berylliummalm vunnnes en ytterst värdefull stimulans att uppsöka dylika fyndigheter. Även rättskollisioner reglerades på ett betydligt bättre sätt i gruvlagen än i 1886 års lag. Metallen torium hörde nära samman med uran och hade till största delen samma användningsområde som denna. Bergmästaren tillstyrkte därför att 9 kap. i 1886 års lag kompletterades med stadganden om denna metall på sätt som i skrivelsen föreslagits.

*Kommerskollegium* har anslutit sig till de synpunkter, som anförts i de nu återgivna yttrandena, samt avstyrkt, att de av atomkommittén och aktie-

bolaget atomenergi föreslagna ändringarna för närvarande vidtoges i 1886 års lag, men föreslaget att en utredning verkställdes, huruvida icke det avsedda syftet med större fördel kunde nås genom särskild lagstiftning angående de för atomenergien viktiga mineralen, eventuellt i kombination med vissa ändringar i gruvlagen.

Härutöver må nämnas, att *tekniska högskolans i Stockholm lärarkollegium* utan närmare motivering ifrågasatt, huruvida icke en utredning borde komma till stånd om en särskild lag angående beryllium och torium, i vilken lag då jämväl skulle ingå de hittills i 1886 års lag införda bestämmelserna angående uran m. m.

Några remissinstanser har berört vissa av de särskilda stadgandena och hur dessa borde tillämpas.

Sålunda har *svenska gruvföreningen* uttalat, att då beryllium förekomme även i pegmatitgångar genomsättande malmförekomster, som fölle under gruvlagens bestämmelser, gruvföretagen hade ett befogat intresse av att koncession å beryllium icke medförde komplikationer för en bestående gruvdrift. Ett företag med en fyndighet eller förekomst, vari beryllium inginge, borde därför ha företräde till koncession å beryllium, såvida ej skäl förelåge att antaga att företaget ej skulle kunna utvinna och tillhandahålla beryllium på skäliga villkor.

*Statens handels- och industrikommission* har framhållit, att beträffande koncession för torium samma praxis torde böra följas som tillämpades i fråga om uran. Beträffande koncession för beryllium syntes det måhända icke vara uteslutet att annan än aktiebolaget atomenergi borde kunna beviljas koncession.

*Sveriges geologiska undersökning* har understrukit att det vore av stor betydelse att erforderliga föreskrifter funnes för att förebygga, att ett fältspat- eller kvartsproducerande företag hindrades i sin verksamhet och utveckling genom att någon dess fyndighet genom förekomst av beryllium bleve underkastad koncession. Bestämmelserna i 56 § andra stycket i 1886 års lag syntes därvid vara tillfyllest. Även i fråga om torium kunde sistnämnda stadgande förväntas bli av betydelse.

I anledning av atomkommitténs och aktiebolaget atomenergis uttalande, att generellt tillstånd borde lämnas för användning för tekniskt och vetenskapligt ändamål av vad som importerades av beryllium och torium, har *Sveriges industriförbund* framhållit, att anledning syntes saknas att icke meddela liknande tillstånd beträffande inhemsk beryllium eller torium. *Statens handels- och industrikommission* har ifrågasatt om Kungl. Maj:ts tillstånd kunde erfordras för att bearbeta importerade metaller och metalllegeringar av nu ifrågavarande slag. Om det förutsattes att generellt tillstånd borde lämnas för användning av importerad vara för tekniskt eller vetenskapligt bruk, syntes hinder icke möta att detta föreskrevs redan i lagtexten.

Vidare har *Sveriges industriförbund* understrukit, att de industrier, som för särskilda ändamål använde beryllium eller torium borde ha rätt att utan

hinder av exportförbud få exportera sina produkter i vilka dessa ämnen i ringa mängd kunde ingå, såsom lysämnen, lysrör, elektronstålrör, lysskärmar, glödstrumpor, glödnät, legeringsmetaller etc. Och *statens handels- och industrikommission* har — efter att ha erinrat om att atomkommittén och aktiebolaget atomenergi beträffande beryllium utgått från att Kungl. Maj:ts tillstånd till export skulle kunna lämnas utan villkor om ekvivalent import — framhållit, att det syntes kunna ifrågasättas om icke torium borde behandlas på samma sätt, när det vore fråga om export av vara som tillverkats av importerad material. Kommissionen utginge från att tillämpningen av exportförbudet även efter genomförandet av ifrågavarande lagstiftning tills vidare komme att ske i nära överensstämmelse med nuvarande praxis.

#### IV. Departementschefen.

År 1945 genomfördes vissa lagstiftningsåtgärder i syfte att säkerställa statlig kontroll över utvinningen och användningen av uran och ämnen, vari uran ingår. Anledningen härtill var den betydelse uran då fått för framställning av atomenergi och de konsekvenser ur försvars- och utrikespolitiska synpunkter som följde därav. Genom lagstiftningsåtgärden 1945 har statsmakterna sålunda intagit den ståndpunkten att atomenergien och likaså de ämnen, som erfordras för framställning av sådan energi, skall vara underkastad statlig kontroll.

Den utveckling, som ägt rum på atomenergiens område sedan 1945, har lett till att även andra ämnen än uran fått betydelse för atomenergiframställning. Så är i första hand fallet med metallen beryllium. Sannolikhet finnes för att även metallen torium kan bli av vikt i förevarande hänseende. Redan nu spelar torium en stor roll vid det forskningsarbete som bedrivs beträffande atomenergien.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag, i likhet med flertalet av de myndigheter och sammanslutningar som yttrat sig i ärendet, att lagstiftningsåtgärder nu bör genomföras i syfte att trygga statlig kontroll över utvinning och användning av metallerna torium och beryllium.

De för kontrollen över uran meddelade bestämmelserna har upptagits i 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. Atomkommittén och aktiebolaget atomenergi liksom också åtskilliga remissinstanser har förordat, att även de beträffande torium och beryllium erforderliga stadgandena skulle få sin plats i denna lag. I vissa andra remissyttranden har däremot uttalats, att särskild lagstiftning borde genomföras angående alla de för atomenergien viktiga mineralen.

Obestriddligen har vissa av de beträffande uran meddelade bestämmelserna den karaktär, att de näppeligen har sin rätta plats i en lag med den uppbyggnad och med det syfte 1886 års lag ursprungligen haft. Detsamma gäller åtskilliga av de regler som erfordras för kontrollen över torium och



beryllium. Skäl kan därför anföras för att skapa en särskild lagstiftning rörande kontrollen över atomenergien. Emellertid synes övervägande skäl tala för att, åtminstone tills vidare, lösa denna lagstiftningsfråga genom att verkställa utbyggnad av de bestämmelser, som redan förekommer i 1886 års lag. Den omständigheten att regleringen i fråga om torium och beryllium sker genom en utvidgning av tillämpningsområdet för 1886 års lag synes ej behöva medföra att man icke kan ernå en någorlunda tillfredsställande lösning av de förevarande problemen. Härtill kommer, att tillskapandet av en helt ny lagstiftning skulle innebära ett icke önskvärt uppskov med den nu aktuella lagstiftningsåtgärden. En ny särskild lag i ämnet torde nämligen böra föregås av en utredning av ej alltför obetydlig omfattning.

I likhet med vad som nu enligt 63 § 1886 års lag gäller för uran bör rättigheten att för utvinnande av torium eller beryllium eller förening, vari något av dessa ämnen ingår, eftersöka och bearbeta fyndighet av toriumhaltigt eller berylliumhaltigt mineral vara beroende på koncession, som meddelas av Kungl. Maj:t. Beträffande uran har därjämte upptagits en undantagsregel av det innehållet att viss begränsad undersökning av fyndighet, där uran finnes, får äga rum även utan koncession. Då samma skäl, som anförts till stöd för denna undantagsregel, gäller även beträffande beryllium och torium, bör regeln tillämpas även för dem. Kungl. Maj:t äger återkalla koncession avseende uran, när skäl därtill är, och motsvarande regel bör finnas även för koncession som avser torium eller beryllium. Jämkningsar i 63 § bör ske i enlighet härmed.

Beryllium påträffas främst i vissa fältspat- och kvartsförekomster. Rätten att tillgodogöra sig dessa tillkommer i princip jordägaren, då varken gruvlagen eller 1886 års lag äger tillämpning på dem. Meddelande av koncession avseende beryllium inom område, där brytning av fältspat eller kvarts redan pågår, bör tydligen i regel icke medföra att hinder lägges för denna rörelse. Vid meddelande av koncession måste därför kunna beaktas de rimliga intressen, som en sådan rörelse har. Om den i 56 § andra stycket 1886 års lag upptagna regeln, att till koncession skall fogas de föreskrifter som finnes påkallade för att förebygga att annat industriellt företag hindras i sin utveckling eller som eljest finnes erforderliga ur allmän eller enskild synpunkt, utsträcker att gälla även koncessioner, varom nu är fråga, finnes möjlighet att på tillfredsställande sätt lösa den intressekonflikt som kan uppkomma.

Koncession avseende uran medför enligt den i 64 § förekommande hänvisningen till 58 § rätt för koncessionsinnehavaren att tillgodogöra sig utom uranfyndigheter även kalksten och andra mineraliska ämnen, som måste brytas för tillgodogörandet av det uranhaltiga mineralet eller som eljest förekommer i sådant samband med detta att de ej kan tillgodogöras för sig. Denna regel överensstämmer med den som gäller för koncession för att utvinna olja ur alunskifferfyndigheter. Anledningen till att samma regler upptagits beträffande såväl koncession för oljeutvinning som koncession avseende uran är att uran förekommer i samband med alunskifferfyndigheter. I fråga om koncession avseende stenkolsutvinning gäller enligt 10 §, att koncessions-

innehavaren äger tillgodogöra sig, utom stenkolsfyndigheterna, de eldfasta leror som förekommer i samband med sådana fyndigheter. Därjämte äger han bryta övriga på djupet anträffade mineraliska ämnen, i den mån sådant är erforderligt för arbetets ändamålsenliga drivande, och därav använda vad som behövs för gruvdriftens ändamål. Vad sålunda icke användes äger koncessionsinnehavaren också behålla, såframt det icke av jordägaren mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader avhämats inom sextio dagar efter tillsägelse. I kapitlet om saltfyndigheter samt olje- och gasfyndigheter hänvisas till 10 §. Fyndigheter av torium och beryllium torde ej förekomma i samband med alunskifferfyndigheter. Det synes därför saknas anledning att vid regleringen av den rätt till biprodukter, som bör tillkomma innehavare av koncession avseende torium eller beryllium, anknyta till den för alunskiffer och uran stadgade särskilda ordningen. Lämpligare synes vara att i detta hänseende upptaga samma regler, som gäller för koncession beträffande andra fyndigheter. Då som förut nämnts beryllium förekommer främst i vissa fältspat- och kvartsförekomster, innebär detta i praktiskt hänseende i huvudsak, att koncessionsinnehavaren äger tillgodogöra sig fältspat och kvarts, som måst brytas för utvinningen av beryllium, endast om jordägaren underlåter att mot erläggande av kostnaderna för brytning och uppfodring avhämta fältspaten eller kvartsen.

I detta sammanhang torde böra erinras om att i 65 § 1886 års lag upptagits en regel, varigenom man beträffande uran stadgat undantag från de förut återgivna bestämmelserna i 10 och 58 §§ att koncessionsinnehavare äger tillgodogöra sig även mineraliska ämnen, som ej avses med koncessionen. I 52 § gruvlagen och punkten 7 i övergångsbestämmelserna till denna lag återfinnes motsvarande undantagsregler från den gruvinnehavare eljest tillkommande rätten att i viss utsträckning tillgodogöra sig även icke inmutningsbara mineraliska ämnen. Den nu förevarande lagstiftningsåtgärdens syftemål bör tydligen medföra, att dessa undantagsregler utsträcker sig till även ämnena beryllium och torium.

Av vad i det föregående anförts framgår, att beträffande ett och samma område en person kan komma att erhålla koncession för utvinning av beryllium eller torium och en annan inmutningsrätt. I 17 § 1886 års lag återfinnes ett stadgande som tager sikte på antydda fall. Enligt detta stadgande får arbete för fyndighetens eftersökande och bearbetande, som verkställes på grund av först vunnen rättighet, icke hindras eller uppehållas på grund av inmutning eller koncession, som senare tillkommit. Vid tvist om sättet för drivande av de särskilda slagen av arbete skall bergmästaren i orten bestämma huru arbetena skall ordnas. I anslutning härtill må nämnas, att vid införande av stadgandena om uran från visst håll gjordes gällande att dessa bestämmelser icke vore tillräckliga för att undvika hart när olösliga konflikter. I anledning härav framhöll första lagutskottet, att koncession i regel ej borde meddelas annan än inmutaren eller gruvinnehavaren eller den som tidigare erhållit koncession för annat ändamål. Utskottet förutsatte, att eftersom koncession skulle meddelas av Kungl. Maj:t, antydda synpunkt

komme att beaktas utan särskilt lagstadgande. Vidare uppmärksammade utskottet det fall att inmutning söktes å område, där koncession för utvinning av uran tidigare meddelats annan. I detta fall finnes ej möjlighet till diskretionär prövning. Då emellertid anledning saknades att antaga, att koncession skulle sökas för utvinning av uran ur fyndighet, som jämväl innehölle inmutningsbart mineral, utan att inmutning samtidigt skedde, fann utskottet någon särskild regel icke vara erforderlig för ifrågavarande fall. Vad som är känt om hur beryllium och torium förekommer i naturen ger stöd för att de av utskottet anförda synpunkterna äger giltighet även då fråga är om dessa mineral.

Ägaren av den mark, som omfattas av koncession avseende uran, är enligt 1886 års lag tillförsäkrad rätt till ersättning i vissa hänseenden. Sålunda skall bl. a. enligt 14 § 1 mom. koncessionsinnehavaren utom i visst fall lösa område, som anvisats för arbete i dagen. Ersättningen skall — jämlikt 14 § 1 mom. och 64 § fjärde stycket — bestämmas enligt vad som stadgas i expropriationslagen. Dock skall i vissa fall — nämligen då område för arbete i dagen anvisats inom visst kortare avstånd från boningshus m. m. och då marken tages i anspråk för annat än utvinning av uran m. m., såsom för fabriksanläggning — ersättningen utgå med belopp som med hälften överstiger vad som eljest skolat utgivas. Utöver lösen för marken är koncessionsinnehavaren skyldig erlægga en avgift av femton kronor för varje ar av den mark, inom vilken brytning skett för utvinning av uran. Motsvarande regel gäller beträffande område inom vilket olja utvunnits ur skiffer genom brytning eller annorledes. Den omständigheten att ett och samma område tagits i anspråk såväl för oljeutvinning som för utvinning av uran skall dock enligt 64 § femte stycket ej föranleda att större avgift skall utgå än om marken tagits i anspråk endast för ettdera av dessa ändamål. Vidare är jordägaren i vissa fall berättigad till särskild ersättning för skada och intrång.

De ersättningsregler som sålunda gäller vid utvinning av uran torde lämpligen kunna tillämpas även då koncession avser beryllium eller torium. Någon utvidgning av den i 64 § femte stycket stadgade regeln att avse även torium och beryllium torde dock ej böra ske. Såvitt man nu vet förekommer nämligen fyndigheter av dessa metaller — i motsats till vad fallet är med uran — ej i samband med alunskiffer.

Utöver de nu behandlade spörsmålen kräves reglering av åtskilliga spörsmål, som sammanhänger med meddelande av koncession och dennas utövande. Bland dessa frågor må nämnas spörsmålen om förfarandet vid meddelande av koncession, om koncessionsområdets storlek, om konkurrens mellan flera sökande, om nedsättande av ersättning i anledning av skada och intrång, om anvisande av område för arbetet, om skiljenämnd, om den omfattning i vilken fyndighet må och skall utnyttjas, om olovligt arbete, om frånträdande av koncession och om återställande av inlöst mark. Såvitt gäller uran har dessa och även vissa andra frågor reglerats genom att i 64 § hänvisats till vissa tidigare i lagen meddelade bestämmelser. Motsvarande

regler synes lämpligen kunna vinna tillämpning då fråga är om beryllium eller torium.

Syftemålet med lagstiftningen kräver att även förfoganderätten över beryllium och torium underkastas kontroll. Beträffande uran har i detta hänseende i 66 § 1886 års lag meddelats den bestämmelsen, att uran eller uranförening ej må utan Kungl. Maj:ts tillstånd bearbetas för tekniskt eller vetenskapligt bruk. Ur praktisk synpunkt föreligger mellan uran och de metaller varom nu är fråga den skillnaden att de sistnämnda i motsats till uran användes vid framställningen av vissa industriella produkter. Självfallet bör hinder ej läggas härför och den utvägen har anvisats att generella tillstånd för användningen borde meddelas. Anledning synes dock ej föreligga att i detta sammanhang ingå på frågan i vilken omfattning dylika tillstånd bör meddelas utan denna fråga torde böra ankomma på Kungl. Maj:t. Med hänsyn härtill bör det i 66 § meddelade tillståndstvånget utsträckas att utan inskränkning gälla i fråga om torium och beryllium.

I likhet med vad som gäller i fråga om uran torde även export av beryllium och torium böra bli föremål för kontroll. Vid utformandet av bestämmelserna måste beaktas att såväl torium som beryllium ingår i vissa industriprodukter. Möjligheten att exportera dessa produkter bör tydligen ej förhindras. I framställningen har förordats att i lagen måtte upptagas ett undantag från kravet på exporttillstånd för de fall där beryllium förekommer i så ringa mängd att tillgodogörande därav ej kan ske. Denna lösning synes mig emellertid knappast godtagbar. I det följande kommer jag nämligen att föreslå en utsträckning av straffbestämmelsen för överträdelse av exportförbudet att avse även beryllium och för avgränsningen av det straffbara området är en regel av antytt innehåll alltför obestämd. Med hänsyn till vad nu anförts och då det, enligt vad som uppgivits, icke går att exakt ange när beryllium ingår i en produkt i så ringa grad att utvinnande av beryllium ur densamma ej kan ske, förordar jag i stället, att all export av beryllium, berylliumförening, berylliumhaltigt mineral, ämne, som framställts av beryllium, samt vara, vari beryllium ingår, underkastas exportförbud. Detsamma torde böra gälla torium, toriumförening, toriumhaltigt mineral, ämne, som framställts av torium, och vara, vari torium ingår. Kungl. Maj:ts rätt att bevilja exporttillstånd beträffande vara, vari beryllium eller torium ingår, torde ej böra inskränkas genom bestämmelser i lagen. Det förutsättes att Kungl. Maj:t kommer att — sedan det beträffande viss vara av nu åsyftat slag klarlagts att varan ej innehåller torium eller beryllium i sådan mängd att tillgodogörande kan ske — meddela generella exporttillstånd. Ej heller i fråga om export av beryllium i andra sammanhang torde det vara erforderligt att i lagen ange de förutsättningar, under vilka tillstånd till export bör meddelas utan frågan härom torde böra överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning. Vad åter angår export av torium i andra fall än då denna metall ingår i viss vara torde samma regler som i fråga om uran böra gälla.

De i 68 och 69 §§ upptagna ansvarsbestämmelserna och reglerna om för-

verkande torde böra utsträckas och givas motsvarande tillämpning beträffande beryllium och torium.

I och för sig är det önskvärt, att lagändringarna träder i kraft snarast möjligt. Genom lagstiftningens ikraftträdande bör emellertid hinder ej läggas för framställning och export av varor, vari beryllium och torium ingår. Med den lösning som i det föregående förordats kräves härför att vissa tillstånd meddelas av Kungl. Maj:t och för utfärdandet av dessa tillstånd torde visst rådrum erfordras. Lagändringarna bör därför träda i kraft den 1 januari 1954. För att övergången skall bli smidig bör beslut om koncession och tillstånd som i lagen avses kunna fattas och meddelas redan före lagens ikraftträdande. En övergångsbestämmelse i detta syfte torde böra upptagas.

I överensstämmelse med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1) lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolshandlingar m. m.; samt

2) lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen, av den lydelse bilaga<sup>1</sup> till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

*Olle Hellberg.*

---

<sup>1</sup> Bilagan, vilken fränsett vissa redaktionella jämkningar är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 1 april 1953.*

Närvarande:

justitieråden NISSEN,  
HELLQUIST,  
KARLGREN,  
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 30 mars 1953 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 13 mars 1953, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt
- 2) lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av hovrättsrådet Otto Petré.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:  
Olle Lundberg.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 april 1953.*

**Närvarande:**

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 1 april 1953 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 13 mars 1953 remitterade förslagen till lag om ändring i 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. samt lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Med förmälan att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran hemställer föredraganden att, sedan i förslagen vidtagits vissa redaktionella jämkningar, Kungl. Maj:t måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreslå riksdagen att antaga sålunda föreliggande förslag till

- 1) lag om ändrad lydelse av 9 kap. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.; samt
- 2) lag om ändring i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

*Sven Fischier.*